

Rabobank

De politieke straf van werkloosheid

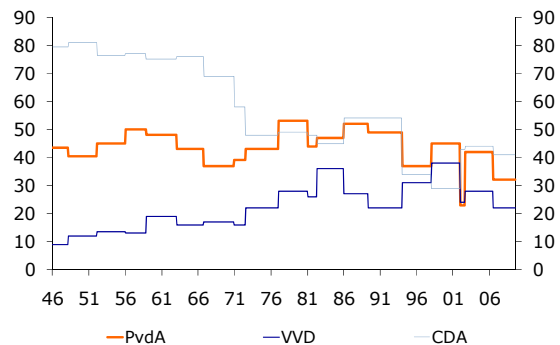
De verkiezingscampagnes in de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen van 9 juni gaan vooral over de gevolgen van de diverse partijprogramma's voor de Nederlandse economie. Niet verwonderlijk met een oplopende werkloosheid en een groeiend overheids-tekort. Nagenoeg alle politieke partijen zien de economie als het belangrijkste thema van de verkiezingen. De vraag is daarbij in welke mate de stand van de economie van invloed is op de keuze van kiezers in het stemhokje op 9 juni. En daarnaast of kiezers het huidige kabinet verantwoordelijk houdt voor de huidige economische toestand of niet?

Gevolgen ontzuiling voor stemgedrag

Het politieke landschap is in de afgelopen vijftig jaar flink veranderd. Traditioneel werd de politieke voorkeur bepaald door de geloofsovertuiging, sociale klasse en levensopvatting, de zogenaamde zuilen. Dit zorgde ervoor dat politieke partijen een grote vaste aanhang hadden en kiezers wel drie keer nadachten voordat zij op een andere politieke partij stemden. Verschuivingen van meer dan 5 à 10 zetels kwamen niet of nauwelijks voor. Toen de Nederlandse samenleving vanaf de jaren '60 geleidelijk ontzuilde veranderde dit (zie figuur 1). Scheidslijnen tussen de verschillende zuilen werden minder scherp, waardoor traditionele politieke partijen een deel van hun kernaanhang verloren. Kiezers veranderden hun stemgedrag gemakkelijker en politieke partijen speelden hierop in door intensiever campagne te gaan voeren. Tegenwoordig doen politieke partijen er alles aan om de kiezer over de streep te trekken. Er worden reclamecampagnes uitgezonden, politieke kopstukken bezoeken allerlei tv-programma's, doen mee aan ludieke acties en er wordt een groot aantal lijsttrekkersdebatten georganiseerd. Maar als alle partijen zo hard strijden om de gunst van de kiezer, waarop baseren kiezers dan hun uiteindelijke

stem? Wat is onderscheidend? Zijn het daadwerkelijk de partijen zelf of speelt de economische situatie hierbij ook een rol?

Figuur 1: Aantal zetels in de Tweede Kamer

Bron: www.parlement.com

In het verleden is een groot aantal (vooral Amerikaanse) studies uitgevoerd naar de impact van economische ontwikkelingen op het stemgedrag. Uit deze studies is gebleken dat ontwikkelingen van de nationale economie van invloed zijn op het stemgedrag (zie onder andere Kinder en Kiewiet, 1979; Feldman, 1982; Weatherford, 1983). Wij hebben onderzocht of dit ook voor Nederland opgaat, waarbij we ons hebben beperkt tot de drie grootste partijen (CDA, PvdA en VVD) die ook vaak regeringsverantwoordelijkheid hebben gedragen.

Invloed economie op politiek sentiment

Sinds de jaren '60 worden de politieke voorkeuren van de Nederlanders gepeild. Als het stemgedrag wordt beïnvloed door economische ontwikkelingen, dan worden de peilingen hierdoor ook beïnvloed. Uit eerdere studies is gebleken dat werkloosheid en inflatie van invloed kunnen zijn op het stemgedrag. Deze variabelen kunnen relevant zijn, omdat kiezers met een grote kans op werkloosheid mogelijk veel waarde hechten aan een lage werkloosheid. Terwijl andere kiezers, met veel vermogen juist veel waarde hechten aan een lage inflatie. (Zie onder andere Dorussen en Taylor, 2001).

De verschillen in voorkeuren van kiezers kunnen worden verklaard door de verschillende effecten van werkloosheid en inflatie op het inkomen voor deze twee groepen. Indien we deze resultaten naar de Nederlandse situatie vertalen, betekent dit dat het aantal zetels van de PvdA zou moeten stijgen indien de werkloosheid oploopt. Terwijl juist meer mensen op de VVD stemmen, indien de inflatie toeneemt (kiezers vertrouwen erop dat de VVD de stijgende inflatie beter kan beteugelen dan andere partijen). Voor het CDA zijn de potentiële effecten op voorhand minder makkelijk te voorspellen, aangezien het CDA zich in het midden van het politieke spectrum bevindt.

Methodologie

Wij hebben onderzocht of ontwikkelingen in de inflatie en werkloosheid van invloed zijn op veranderingen in het politiek sentiment. Deze hypothese is getoetst met behulp van data van TNS NIPO, Synovate en het CBS. Onze dataverzameling bevat maandelijks gegevens over de periode januari 1970 tot en met maart 2010. Wij hebben de volgende OLS-regressievergelijking geschat:

$$Peil_t = \alpha + \beta_1 Peil_{t-1} + \beta_2 \Delta Werkloosheid_t + \beta_3 \Delta CPI_t + \varepsilon_t$$

Het aantal zetels dat een politieke partij in maand t in de peilingen behaalde wordt gerepresenteerd door $Peil_t$. De constante α representeert de 'conjunctuurneutrale' aanhang, indien het gemiddelde voor de economische variabelen over de periode 1970 tot en met maart 2010 in de regressievergelijking wordt ingevuld. De variabelen $\Delta Werkloosheid_t$ en ΔCPI_t representeren respectievelijk veranderingen in de werkloosheidsvoet (m-o-m) en het consumenten prijsindexcijfer (m-o-m) in maand t .¹

¹ De vertraagde afhankelijke variabele $Peil_{t-1}$ is aan het model toegevoegd om te corrigeren voor eerste orde autocorrelatie. ε_t representeert de storingsterm.

Gemengde uitkomst economische impact

In tabel 1 worden de effecten van economische factoren op het aantal zetels dat een politieke partij in de peilingen behaald weergegeven.

Tabel 1: Overzicht resultaten²

	PvdA	CDA	VVD
constante	1,63*	1,79*	1,59*
peil(-1)	0,96*	0,96*	0,95*
Δ Werkloosheid (basiseffect)	0,28	-1,68*	0,99*
Δ CPI (basiseffect)	-0,79**	0,56	-0,12
R ²	0,92	0,90	0,90

* significant bij 5%

** significant bij 10%

Bron: Rabobank

De uitkomsten in tabel 1 komen niet overeen met eerder gevonden resultaten in Amerikaanse empirische studies. Indien de werkloosheid oploopt, heeft de VVD hier voordeel van, terwijl het CDA juist zetels in de peilingen verliest. Een verandering van de werkloosheid heeft geen significant effect op de steun voor de PvdA. Een oplopende inflatie heeft een negatief effect op het aantal zetels dat de PvdA in de peilingen behaald en geen significant effect voor het CDA en de VVD. Het gebrek aan impact van een verandering in de inflatie kan mogelijk worden verklaard door het feit dat politieke partijen gedurende de afgelopen 40 jaar nauwelijks invloed konden uitoefenen op het monetair beleid. Sinds januari 1999 bepaalt De Europese Centrale Bank (ECB) het monetaire beleid van het gehele Eurozonegebied. In de periode voor de ECB was deze rol toebedeeld aan De Nederlandsche Bank die eveneens onafhankelijk van de overheid opereerde en zich in belangrijke mate richtte op een vaste wisselkoers ten opzichte van de D-Mark. Naast werkloosheid en inflatie hebben wij getoetst of economische groei significant van invloed is op het aantal zetels dat een

² Het CDA is in 1977 opgericht. De datapunten in de periode 1970-1977 zijn verkregen door de som te nemen van het aantal stemmen op de CHU, de ARP en de KVP.

partij in de peilingen behaald. Voor de VVD en het CDA was dit niet het geval, voor de PvdA was dit het geval indien een significantieniveau van 10% werd gehanteerd. Het gebrek aan impact van economische groei op de steun voor politieke partijen kan mogelijk worden verklaard door het open karakter van de Nederlandse economie. Doordat Nederland een open economie heeft, komt economische groei voor een belangrijk deel voort uit een groei van de wereldhandel en hierop hebben politieke partijen weinig invloed. En blijkbaar hebben kiezers dat ook door.

Effect van regeren op politiek sentiment

Er is dus geen duidelijk verband tussen veranderingen in economische variabelen en veranderingen in het politiek sentiment. Maar houden kiezers regeringspartijen dan ook niet verantwoordelijk voor de economische situatie? Een stroming in de economische literatuur gaat ervan uit dat politieke partijen die zitting hebben in het kabinet door kiezers worden afgerekend op de economische situatie gedurende de kabinetsperiode. Er wordt in dit geval gesproken van de 'reward-punishment hypothesis' (zie bijvoorbeeld Key, 1968). Dit in tegenstelling tot de stroming waarbij ervan uit wordt gegaan dat het stemgedrag niet zozeer wordt beïnvloed door de economische prestaties gedurende de kabinetsperiode, maar meer door de beoordeling van de capaciteiten van de verschillende partijen om de economie in de toekomst in goede banen te leiden (zie bijvoorbeeld Stigler, 1973). In dit geval wordt er ook wel gesproken van 'issue-priority voting'.

In de aanloop naar de verkiezingen van 9 juni hebben politieke partijen teruggekeken naar hun prestaties in het verleden. Balkenende werd door het CDA gepresenteerd als iemand met veel ervaring, die leiding kan geven aan een kabinet in economisch moeilijke tijden. De PvdA benadrukte steeds dat het ondanks de economische crisis keuzes heeft weten af te dwingen die voor iedereen draagbaar zijn en de VVD gaf aan het huishoudboekje weer op

orde te brengen. Ondanks het feit dat de verschillende partijen terugkeken op hun 'track record', voerden beloftes voor de toekomst de boventoon. De prestaties uit het verleden worden voornamelijk gebruikt als onderbouwing voor het verhaal dat de partij klaar is voor de toekomst.

Methodologie

Om te toetsen of kiezers politieke partijen beoordelen op de economische prestaties gedurende de kabinetsperiode, hebben we de volgende OLS-regressievergelijking geschat:

$$Peil_t = \alpha + \beta_1 Peil_{t-1} + \beta_2 Re\ g_t + \beta_3 \Delta Werkloosheid_t + \beta_4 (\Delta Werkloosheid_t \times Re\ g_t) + \beta_5 \Delta CPI_t + \beta_6 (\Delta CPI_t \times Re\ g_t) + \varepsilon_t$$

Hierbij representeert $Re\ g_t$ een dummy-variabele die de waarde 1 aanneemt als een partij op tijdstip t in de regering zit en 0 als de partij in de oppositie zit. Ook zijn er in deze vergelijking interactietermen meegenomen. Deze termen reflecteren de effecten van economische prestaties gedurende de kabinetsperiode op het aantal zetels van een partij in de peiling.

Al dan niet regeren maakt verschil

Tabel 2 geeft de effecten van economische prestaties tijdens de kabinetsperiode op het aantal zetels van een partij in de peiling weer. Hieruit blijkt dat stijgende werkloosheid tijdens de kabinetsperiode voor zowel de PvdA, als het CDA, als de VVD nadelig uitpakt. In het geval dat een partij in de oppositie zit en de werkloosheid stijgt, dan levert dit in het geval van de PvdA en de VVD juist zetels op. Dit is in overeenstemming met de reward-punishment hypothese die stelt dat het stemgedrag van kiezers wordt beïnvloed door de economische prestaties gedurende de kabinetsperiode. Als het economisch slechter gaat en de werkloosheid toeneemt, neemt de steun voor regeringspartijen af. Daarbij is het effect voor de VVD het kleinst. Het beeld voor de inflatie is minder eenduidig, zoals we ook al terugzagen bij de bespreken van de resultaten uit tabel 1.

Tabel 2: Overzicht resultaten

	PvdA	CDA	VVD
constante	3,07*	2,18*	1,60*
peil(-1)	0,94*	0,93*	0,94*
Dummy regering	-0,90*	0,74	0,05
Δ Werkloosheid (basiseffect)	1,48**	1,24	2,64*
Δ Werkloosheid (regeringseffect)	-3,32*	-3,43*	-2,56*
Totaal effect als in regering	-1,84*	-2,19*	0,08*
Δ CPI (basiseffect)	-0,83**	1,18	-1,26*
Δ CPI (regeringseffect)	0,06	-0,68	1,96*
Totaal effect als in regering	-0,77	0,50	0,70*

R² 0,92 0,90 0,90

* significant bij 5%

** significant bij 10%

Bron: Rabobank

Werkloosheid graadmeter voor 9 juni

Op een aantal vlakken corresponderen onze uitkomsten met die uit eerdere studies. Veranderingen in de werkloosheid hebben impact op het stemgedrag van kiezers en indien de werkloosheid gedurende de kabinetsperiode van een partij toeneemt, kost dit de partij stemmen. Voor partijen in de oppositie geldt juist het omgekeerde. Sinds 2008 is de werkloosheid in snel opgelopen en dit voorspelt dan ook weinig goeds voor de zittende kabinetspartijen op 9 juni. Dit bevestigen de peilingen. Op 7 juni 2010 stond het CDA op een verlies van 16 zetels en de PvdA op een verlies van 3 zetels, terwijl de VVD op een winst van 16 zetels stond. Volgens voorspellingen met behulp van het model verliezen het CDA en de PvdA respectievelijk vier en één zetel en winst de VVD zes zetels.³ De richtingen van de zetelverliezen en winsten komen dus overeen, alleen de grootte niet. Dit wordt mogelijk verklaard door het feit dat kiezers ook vooruit kijken en omdat er natuurlijk ook andere effecten een rol spelen. Uit de doorberekening van de partijprogramma door het CPB blijkt dat bijvoorbeeld dat de VVD de meeste werkgelegenheid creëert. Indien deze doorberekeningen door kiezers worden vertaald in het vermogen van een politieke partij

³ Hierbij is de werkloosheid van vlak voor de crisis (het laagst punt gedurende de kabinetsperiode) vergeleken met het huidige niveau.

om de economie in de toekomst in goede banen te leiden, dan kan dit voor de kiezers aanleiding zijn om in het stemhokje voor de VVD kiezen.

Tot slot

Economie speelt een grote rol in de campagne. Toch bleek in het verleden de veranderingen in de economische situatie niet van invloed te zijn geweest op de stemmingswisselingen onder het electoraat. Ook kiezers hebben blijkbaar door dat politici, in een kleine open economie als de Nederlandse, niet met overheidsbeleid de economie uit het slop kunnen trekken. Toch betekent dit niet dat partijen niets wordt aangerekend. Als de werkloosheid oploopt op het moment dat een partij in de regering zit, wordt wel degelijk een electorale rekening gepresenteerd. Voor zowel het CDA als de PvdA betekent het oplopen van de werkloosheid een daling van het aantal zetels in de peilingen. De VVD wint hierdoor juist zetels.

juni 2010

Ruth van de Belt (030 – 2160143)

R.Belt@rn.rabobank.nl

Maarten van der Molen (030 – 2164214)

M.T.Molen@rn.rabobank.nl

www.rabobank.com/kennisbank

Literatuur

- Dorussen, H. en M.P. Taylor (2001), The political context of issue-priority voting: coalitions and economic voting in the Netherlands, 1970-1999. *Electoral Studies*, 20, 399-426.
- Feldman, S. (1982), Economic self-interest and political behavior. *American Journal of Political Science*, 26, 446-466.
- Key, V.O. (1968), *The responsible electorate*. Vintage, New York.
- Kinder, D.R. en D.R. Kiewiet (1979), Economic discontent and political behavior: The role of personal grievances and collective economic judgements in congressional voting. *American Journal of Political Science*, 23, 495-527.
- Stigler, G.J. (1973), General economic conditions and national elections. *American economic review* 63: 531-546.
- Weatherford, M.S. (1983), Economic voting and the "symbolic politics" argument: a re-interpretation and synthesis. *American Journal of Political Science*, 77, 158-174.